

Drava i živi svijet

Ana LIST

Upravni odjel za prostorno uređenje, gradnju i zaštitu okoliša
Koprivničko-križevačke županije

NATURA 2000 U KONTEKSTU PROVOĐENJA POSTUPKA OCJENE PRIHVATLJIVOSTI PLANOVA I ZAHVATA ZA PRIRODU PODRAVINE

Osobitost područja NATURA 2000 kao instrumenta zaštite prirodnih područja europskog ranga obuhvata, po čemu se ona razlikuju od ostalih prirodnih područja koja su zaštićena isključivo našim Zakonom o zaštiti prirode ("Narodne novine" broj 70/05, 139/08), prvenstveno je u konkretnoj obvezi provođenja Ocjene prihvatljivosti za prirodu zahvata i planova (engl. „appropriate assessment“) koji mogu imati utjecaj na ta područja. Ocjena, zapravo, predstavlja oblik preventivne zaštite ovih područja i najvažniji je mehanizam Europske unije u očuvanju područja ekološke mreže koji pomaže usklađivanju interesa zaštite prirode i gospodarskog razvoja. Uloga joj je osigurati očuvanje ciljnih vrsta i staništa na NATURA 2000 području koji bi zahvatima mogli biti ugroženi ili uništeni. Svaki zahvat ili plan koji sam ili u kombinaciji s drugim zahvatima može imati bitan utjecaj na ovo područje obzirom na ciljeve njegova očuvanja, podliježe ocjeni prihvatljivosti u koju se, po potrebi, uključuje javnost. Plan ili zahvat koji nije prihvatljiv odobrava se samo izuzetno, u slučaju prevladavajućeg javnog interesa i to uz utvrđivanje tzv. kompenzacijskih uvjeta koji se odnose na uspostavu zamjenskog zaštićenog područja na nekom drugom lokalitetu. Budući će Hrvatska u trenutku pristupanja Europskoj uniji na svom teritoriju morati provesti direktive o pticama i staništima koje su dijelom već uvrštene u domaće zakonodavstvo spomenutim Zakonom, na području Podravine izdvojiti će se područja mreže NATURA 2000 za koja se smatra da su važna za EU između potencijalnih 250 životinjskih vrsta i 70 stanišnih tipova koliko ih razlikujemo na ukupnom nacionalnom tlu. Ta područja mogu se i ne moraju poklapati s nacionalnim sustavom zaštićenih područja kao i Nacionalnom ekološkom mrežom kao mrežom područja od osobitog značenja za očuvanje bioraznolikosti u našoj državi.

Kako je područje Podravine relativno velikim dijelom obuhvaćeno područjem Nacionalne ekološke mreže kao i potencijalnim NATURE 2000 područjem, svim nositeljima zahvata na tom prostoru ova činjenica dodatno komplicira is-

hođenje potrebnih dozvola prema zakonima koji reguliraju gradnju i prostorno uređenje. To konkretno znači da se navedena procedura vremenski produžuje, zahtijeva izradu dodatnih stručnih podloga, konzultaciju svih zainteresiranih stručnih tijela kao i javnosti prije samog ishoda dozvole kroz postupak Ocjene prihvatljivosti plana ili zahvata za prirodu. Sveukupno, dosadašnja uobičajena procedura ishoda dozvola produžuje se za dodatnih mjesec do dva dana, u najboljem slučaju, odnosno ukoliko postupkom Prethodne ocjene ne bude određena obveza provođenja Glavne ocjene na prirodu. U tom slučaju, postupak se dodatno produžuje za period koliko je potrebno izrađivaču studije utjecaja na prirodu da izradi ovu stručnu podlogu te Državnom zavodu za zaštitu prirode da je analizira i donese konkretne zaključke i mjere zaštite.

Ukoliko se uspostavi da je zahvat tolikog obima, specifičnosti, invazivnosti ili se nalazi na okolišno posebno osjetljivom području da je potrebno provesti i postupak procjene utjecaja na okoliš (sukladno drugoj zakonskoj osnovi) ili je potrebno utvrđivanje kompenzacijskih uvjeta, tada procedura može trajati i do godinu dana do konačnog donošenja rješenja o prihvatljivosti zahvata na okoliš i prirodu unutar objedinjenog postupka. Administrativno provođenje procedure otežano je i zbog raznorodne mjesne i stvarne upravne nadležnosti za rješavanje pitanja zaštite prirode (Ministarstvo kulture i Državni zavod za zaštitu prirode) i pitanja zaštite okoliša (Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva).

Uvidom u dosadašnje stanje stvari, dolazi se do zaključka kako su nositelji zahvata (često i mnogi drugi!) nemalo zbunjeni ili čak izgubljeni u pomalo konfuznoj mješavini isprepletenih zakona koje zaista treba pokušati iščitati i proniknuti u bit i osnovu postupanja koje je u toj prilici poželjno, primjereno, i na kraju, zakonito. Zbog toga nije neobično da investitori, u momentu kad saznaju da se njihov planirani zahvat nalazi upravo unutar područja ekološke mreže, odnosno NATURE 2000, s izvjesnom mjerom skepticizma razmišljaju o svom zahvatu kao dobrodošlom i zahvatom koji će se, obzirom na sve ostale vezane obveze (krediti, ugovori, poticaji i slično), uspjeti realizirati na vrijeme. Problem je vjerojatno već ranije uočen jer je dio zakonske regulative započeo svoju izmjenu upravo u smjeru pojednostavljenja cjelokupnog „screeninga“ zahvata sa svih aspekata s kojih je to nužno izvršiti. Ipak, određeni stupanj suzdržanosti spram provođenja nekih vrsta zahvata pozitivan je i upravo sukladan europskim trendovima povrata prirodi kao rezultanti sveukupnog gubitka biodiverziteta divljih vrsta zbog nesmotrenih gospodarskih poteza i preintenzivnog načina gospodarenja prirodnim dobrima. Jedan od primjera je i primjer gornjeg toka rijeke Drave u Austriji (op.a. prema izvoru DZZP¹) koji je bio kanaliziran radi regulacije njenog toka i

¹ *Državni zavod za zaštitu prirode – stručno nacionalno tijelo za rješavanje pitanja zaštite prirode*

omogućavanja poljoprivrednih aktivnosti do samog ruba rijeke. Pokazalo se da ova komplicirana građevinska rješenja rijeka Drava nije dobro prihvatila te da su, u konačnici, donijela više štete nego koristi, i za divlje vrste, i za čovjeka. Uništivši sve prirodne meandre, močvare i druga riječna staništa, rijeka je dobila ubrzanje i time izazvala i bržu eroziju korita. Posljedice su bile snižavanje razine podzemnih voda što se, opet, negativno odrazilo na okolne obradive površine koje su se počele isušivati. Okolni gradovi, umjesto da budu zaštićeniji tolikom intervencijom tijela mjerodavnih za vodno gospodarstvo, postali su izloženiji iznenadnim bujicama koje nisu mogle biti dovoljno kontrolirane. Kada se gornji tok Drave uključio u mrežu NATURA 2000, odgovorni za upravljanje rijekama izmijenili su kruta stajališta te su na austrijske rijeke počeli vraćati meandre i ponovno simulirati što prirodniji tok na potezu od 40 kilometara. Riječna močvarna područja su obnovljena i otvoreni nekadašnji rukavci. Učinak je bio toliko pozitivan na kontrolu poplava, agrarne aktivnosti i divlje vrste da se planovi nastavka revitalizacije toka rijeke Drave izrađuju i na nizvodnim područjima.

I kao da iskustvo susjednih država nije bilo dovoljno, u nas se i nadalje zahtijeva odobrenje zahvata linearnog kanaliziranja Drave pozivajući se na lokalne interese, sprječavanje erozije obale i slične argumente iako je stanovništvo koje obitava uz Dravu dobro upoznato s činjenicom da rijeka nikad nije imala pravocrtni i nepromjenjiv tok već da je zemljište u njenoj blizini uvijek podložno svojevrsnom „prirodnom riziku“ da ga sutra naplavi ili čak otplavi voda. Dakle, nastavak revitalizacije, odnosno, očuvanja vitalnosti rijeke, na žalost, nije otišao dovoljno nizvodno. Rijeka je biće, živi organizam kojem ne treba vezati ili kratiti udove jer to više ne može biti zdravo tijelo, već osakaćeni trup žalosna habitusa od kojeg bježe i ptice i ribe. Promjenu treba dopustiti jer je prirodna i stalna. No, kako je čovjek sklon bahato gospodariti svim dobrima koje mu stoje na raspolaganju bez ustezanja, priznavanja načela racionalnosti i poštovanja prema Prirodi, nije neobično da je toliko antropocentričan da podrazumijeva da će se priroda, u svakom svom najmanjem segmentu i u svakoj situaciji morati prilagoditi i podrediti upravo njemu, bez obzira na posljedice. Nadajmo se da s NATUROM 2000 završava i razdoblje takvog poimanja, barem kad je o rijeci Dravi riječ.

Najznačajnije tzv. pSCI- područje (eng. proposed Sites of Comumunity Importance) Nature koje je od značaja za Zajednicu u biogeografskoj regiji kojoj pripada i ima ulogu doprinosa održanja ili obnavljanja „povoljnog stanja“ u očuvanju tipova prirodnih staništa je upravo područje rijeke Drave. Ono je ujedno i najvažnije SPA-područje (eng. Special Protectiona Aria) za Podravinu i šire, koje u skladu s Direktivnom o zaštiti divljih ptica (79/409/EEC), kao područje NATURA 2000, doprinosi očuvanju ptičjih vrsta ove regije te Europske zajednice u cjelini. Neprimjereni zahvati mogli bi nepovratno ugroziti prvenstvene ciljeve zbog kojih bi ovo područje moglo biti uvršteno u EU mrežu prirodnih staništa.

Cilj Ocjene prihvatljivosti zahvata za prirodu, u svojoj biti, svakako nije onemogućiti investitore da izvode bilo kakve aktivnosti na tom prostoru već uočiti negativni utjecaj planiranih zahvata ili planova na koherentnost mreže NATURA kroz ocjenu prihvatljivosti njihovih učinaka na integritet cjelokupnog područja mreže, odnosno vrsta i staništa koji su ciljevi očuvanja. Ako su negativni utjecaji pretpostavljeni kao neizbježni, takvi planovi i projekti se moraju izbjeći ili izmijeniti. Tek u iznimnim slučajevima prevladavajućeg javnog interesa za provođenjem projekta, utvrđuju se kompenzacijski uvjeti koji dijelom nadoknađuju štetu. Upravo radi toga je važno iz područja moguće zaštite izuzeti sva građevinska područja naselja prostornim planovima već predviđena za područja posebnih namjena koja su u direktnoj suprotnosti s ciljevima očuvanja prirode. Uvrštavanje građevinskog područja može biti opravdano u slučajevima kada je to od stvarne važnosti za očuvanje vrsta ili stanišnih tipova jer ova direktno zadiru u područje namijenjeno građenju (npr. staništa ptica, šišmiša i dr.).

Osim mehanizmom provedbe ocjene prihvatljivosti za prirodu svakog ugrožavajućeg zahvata, sukladno EU direktivama, dijelovi ekološke mreže mogu se štiti u okviru kategorija zaštićenih područja te donošenjem posebnih planova upravljanja (management planovi). Neke od smjernica za mjere zaštite područja ekološke mreže su, među ostalim, npr. pažljivo provoditi regulaciju vodotoka, revitalizirati vlažna staništa uz rijeke, regulirati lov i spriječiti krivolov, ograničiti područja pod intenzivnim poljodjelstvom, osigurati poticaje za tradicionalno poljodjelstvo i stočarstvo, osigurati pročišćavanje otpadnih voda, racionalno provoditi turističko-rekreativne aktivnosti, održavati pašnjake, osigurati svrsishodnu i opravdanu prenamjenu zemljišta, odrediti kapacitet posjećivanja područja, sprječavati zaraštavanje travnjaka, očuvati seoske mozaične krajobrazne, provoditi mjere očuvanja biološke raznolikosti u šumama i sl.

Smjernice za mjere zaštite u svrhu očuvanja stanišnih tipova propisanih Pravilnikom o vrstama stanišnih tipova, karti staništa, ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima te o mjerama za očuvanje stanišnih tipova na površinskim kopnenim vodama i močvarnim staništima su, primjerice, izbjegavati regulaciju vodotoka i promjene vodnog režima vodenih i močvarnih staništa ukoliko to nije neophodno za zaštitu života ljudi i naselja, ne iskorištavati sedimente iz riječnih sprudova, vađenje šljunka provoditi na povišenim terasama ili u neaktivnom poplavnim području a izbjegavati vađenje šljunka u aktivnim riječnim koritima i poplavnim ravninama, u zaštiti od štetnog djelovanja voda dati prednost korištenju prirodnih retencija i vodotoka kao prostora za zadržavanje poplavnih voda odnosno njihovu odvodnju, sprječavati zaraštavanje preostalih malih močvarnih staništa u priobalju, očuvati raznolikost staništa na vodotocima poput neutvrđenih obala, sprudova te povoljnu dinamiku voda u smislu meandriranja, prenošenja i odlaganja nanosa, povremenog prirodnog poplavljanja rukavaca te očuvati vodena

i močvarna staništa u što prirodnijem stanju i, po potrebi, izvršiti revitalizaciju, osigurati povoljnu količinu vode u vodenim i močvarnim staništima koja je nužna za opstanak staništa i njihovih značajnih vrsta; na neobraslim i slabo obraslim kopnenim površinama očuvati povoljnu strukturu i konfiguraciju te dopustiti prirodne procese, uključujući eroziju, očuvati biološke vrste značajne za stanišni tip, ne unositi alohtone vrste i genetski modificirane organizme, u šumskim područjima gospodarenje šumama provoditi sukladno načelima certifikacije šuma, prilikom dovršne siječe većih šumskih površina, ostavljati manje neposječene površine, očuvati šumske čistine (livade, pašnjaci...) i šumske rubove, osigurati produljenje sječive zrelosti zavičajnih vrsta drveća obzirom na fiziološki vijek pojedine vrste i zdravstveno stanje šumske zajednice i druge mjere. Evidentno je da su neke od smjernica očuvanja u izravnoj suprotnosti sa planiranim zahvatima koje bi pojedini investitori nastojali izvesti na ovom prostoru.

U zemljama članicama EU obvezu provođenja ocjene prihvatljivosti zahvata za prirodu po jedinstvenim principima za sve zemlje članice, nadgleda Europska Komisija te se protiv država koje je ne poštuju može pokrenuti postupak povrede prava ili čak tužba pred Europskim sudom pravde (ECJ). Očuvanje izvornih prirodnih područja koja su izvan Hrvatske već dosta uništena ili degradirana, uvođenjem legislative koja prati NATURA 2000 područja po prvi puta stavlja prirodu i njen biljni i životinjski svijet ispred bespoštednog gospodarskog interesa. Ukratko, NATURA 2000 upućuje da gospodarski razvoj treba racionalno usmjeravati na već zauzeta područja i prostore koji su ipak udaljeni od posljednjih oaza obitavališta danas već često rijetkih i ugroženih životinjskih vrsta a koja još uvijek nalazimo na rijeci Dravi i sličnim vrijednim ekosustavima. Površinske i podzemne vode dravskog vodonosnog bazena najveće su vrijednosti Podravine koje daleko nadilaze sve druge opcije privrednog iskorištavanja čiji doprinos ne može biti dugog vijeka i nemjerljiv je sa značenjem ekološke stabilnosti koju osiguravaju za šire regionalno područje.

Rijeka Drava i Mura sa svojim zaobaljem neprocjenjivo su bogatstvo ovog područja upravo zbog zadržavanja svoje prirodnosti te su, zajedno s pojedinačnim manjim lokalitetima i većim bilogorskim šumskim biocenozama na nacionalnom nivou s pravom prepoznati kao područja šireg europskog interesa za očuvanjem kroz ekološku mrežu NATURA 2000.